

آثار و پیامدهای توافقنامه سه جانبه چابهار

-فرزاد رضانی بونش

پژوهشگر و کارشناس مسائل منطقه

فارس

ایران ۲۵ سال پیش بندر چابهار را منطقه ویژه اقتصادی اعلام کرد و در سال 2003 هند و ایران در مورد توسعه چابهار موافقت کردند، اما تحریم های غربی و تعلل هند در کنار چالش های دیگر موجب شد که توافق سه جانبه بازرگانی و ترانزیتی چابهار در سالهای ۲۰۱۵ و ۲۰۱۶ توسط تیم های فنی اقتصادی، متخصصان حقوقی و کارشناسان هند، ایران و افغانستان تهیه شده و در اجلاس سه جانبه اخیر رئیس جمهوری اسلامی ایران، نارندرا دامورداس مودی نخست وزیر هند و اشرف غنی رئیس جمهوری اسلامی افغانستان به امضا رسد. در این بین اگر به آثار و پیامدهای توافقنامه سه جانبه چابهار توجه کنیم این پیامدها در دو بخش قابل بررسی است.

آثار و پیامدهای اقتصادی توافقنامه سه جانبه چابهار:

در واقع بندر چابهار در جنوب خاوری ایران تنها بندر اقیانوسی ایران در کرانه مکران و اقیانوس است. در این بین ایران در یک دهه اخیر تلاش کرده با بهبود و توسعه بندر چابهار آنرا به کانون ارتباط بازرگانی آسیای مرکزی با منطقه خلیج فارس و خاور دور و سایر مناطق جهان کند. در این بین با اتمام راه آهن چابهار و زاهدان و سپس زاهدان و سرخس، بندر چابهار عملا می تواند به نقطه پیوند بین کشورهای گوناگون از جمله هند، افغانستان، کشورهای آسیای میانه، قفقاز و شرق اروپا تبدیل شود. در بعد دیگری باید توجه داشت که فعال شدن چابهار دالان حمل و نقل بین المللی جنوب - شمال را فعال کرده و جنوب آسیا را به آسیای میانه وصل می کند و گزینه جدیدی را برای دیگر کشورها چون هند برای ورود مواد خام آسیای میانه فراهم می سازد. گذشته از این چابهار زمینه ی روابط بازرگانی افغانستان با کشورهای منطقه را فراهم نموده و پل ترانزیتی و مکانی برای سرمایه گذاری خواهد شد. در واقع افغانستان محاط در خشکی (که همواره برای واردات و صادرات خود با چالش های گوناگونی دست به گریبان بود) از دردهای بهانه گیری همسایه ی جنوبی نجات می دهد و بازرگانان افغانستان را برای دوری از چالش های ایجاد شده در بندر کراچی پاکستان کمک نموده تا از وابستگی بیشتر به پاکستان برهاند. در این بین چابهار، مسیر بهتر و ارزانتر برای واردات و صادرات کالاها نسبت به بندر کراچی می باشد. بندر چابهار ۷۰۰ کیلومتر به مرکز افغانستان نزدیکتر و هزینه کمتری نیز دارد. گذشته از این با بهره برداری از تسهیلات بندر چابهار فرصت بکار گیری موقعیت ترانزیتی افغانستان فراهم خواهد شد و کابل می تواند گذرگاه انتقال بازرگانی برای کشورهای محاصره شده در خشکی آسیای

میانه شده و سالانه میلیون‌ها دلار درآمد داشته باشد از این دید کابل بر این نظر است که افغانستان به چهارراه اقتصادی منطقه تبدیل کند و عملاً چابهار می‌تواند نقش مهمی در وصل کردن راه‌های بازرگانی و ترانزیتی منطقه بازی کند و در کنار آن نیز افغانستان را به بازارهای جدید در خاورمیانه، اروپا و آمریکا وصل کند. در این بین این بندر میتواند فرصت سرمایه‌گذاری هند در افغانستان را مهیاتر کند و با استفاده از ظرفیتهای اقتصادی در افغانستان و سرمایه‌گذاری‌های از طریق استخراج معادن مستقل تر گردد.

از سوی دیگر نگاه هند به بندر چابهار نگاه راهبردی است. هند در سال ۲۰۰۹ سرمایه‌گذاری‌هایی را در افغانستان انجام داد تا کرد تا بندر ملک را برای استفاده از چابهار آماده کند. لذا هند چابهار را بدیل بندر کراچی می‌بیند تا روابط اقتصادی خود را به افغانستان و کشورهای آسیای میانه آسان کند. در این بین با توجه به رشد اقتصادی 7 درصدی، جمعیت یک میلیارد و 250 میلیون نفری و نداشتن منابع گسترده انرژی چابهار میتواند نقطه ثقلی در توسعه روابط با ایران شده و روابط بازرگانی و بازرگانی ایران و هند را از 13 میلیارد کنونی به فصل نوینی از همکاری‌ها گسترش دهد.

علاوه براین نیز باید توجه داشت که ایران تاکنون صدها میلیون دلار برای توسعه بندرچابهار هزینه کرده و توجه کشورها به مناطق آزاد کشورهای حاشیه اقیانوس هند می‌تواند به نوبه خود آغازگر همکاری منطقه‌ای نوینی بود و به منزله ایفای نقش جهانی چابهار در حمل و نقل و ترانزیت و صادرات کالا گردد. همچنین چابهار به عنوان یکی از قطب‌های مهم منطقه‌ای حمل و نقلی می‌تواند منطقه ایده‌آلی برای توسعه سرمایه‌گذاری، تولید و صادرات محصولات مورد نیاز بازارهای مصرف منطقه‌ای گردد و به گسترش نقش ترانزیتی ایران کمک کند.

آثار و پیامدهای سیاسی و ژئوپلتیک توافقنامه سه جانبه چابهار

نخستین دیدار نخست وزیر هند به ایران در 15 سال گذشته از اهمیت بالایی برای هر دو کشور برخوردار است و این امر عملاً به چابهار پیوند خورده است. در این بین باید گفت توافقنامه سه جانبه چابهار عملاً میتواند زمینه‌ساز تحولی بزرگ در روابط سه جانبه و منطقه‌ای هند ایران و افغانستان گردد و بر دایره مشترکات و رویکردهای سیاسی و راهبردی سه جانبه بیفزاید. در این میان هر چند این توافق سه جانبه و توسعه بندر چابهار بر علیه هیچ کشوری نیست، اما بی‌گمان از نظر سیاسی و ژئوپلتیک کابل و دهلی آن را دستاوری راهبردی بر ضد پاکستان و به نفع خود می‌دانند. در این میان از یک سو براساس موافقتنامه سه جانبه افزایش نقش چابهار می‌تواند دیگر بنادر منطقه، به ویژه بندر کراچی پاکستان را تحت تاثیر قرار داده و در راستای انگیزه‌های سیاسی مشترک هند، افغانستان منطقه اقتصادی و دالان ترانزیتی جدید در مقابل رویکرد پاکستانی قرار گیرد و آن را به حاشیه برد. در بعد دیگر کابل براین نظر است که

پیامدهای اقتصادی این توافقنامه میتواند بر روند ناامنی در کشور تاثیر گذارد و با افزایش سرمایه گذاری و گسترش بازرگانی افغانستان به تثبیت شرایط سیاسی و امنیتی کمک کند. علاوه بر این با توجه به امضای توافقنامه های انرژی و زیرساخت ها بین شی جین پنگ، رئیس جمهور چین با کشور همسایه پاکستان (بالغ بر 46 میلیارد دلار) و نوع روابط راهبردی هند با افغانستان دهلی نو مایل است تا روابط سیاسی و بازرگانی این کشور و آسیای مرکزی به پاکستان وابسته نگردد. به علاوه بندر چابهار راه دسترسی نزدیک کشورهای آسیای مرکزی (ترکمنستان، ازبکستان، تاجیکستان، قرقیزستان و قزاقستان) به آبهای آزاد است و هر چند بنادر کراچی و گوادر پاکستان می تواند رقیبی برای بندر چابهار ایران باشد، اما نوع ناامنی و نبود راه های مناسب در افغانستان و پاکستان می تواند چابهار را در اولویت نخست آینده منطقه قرار دهد و فرصتی طلایی برای ایفای نقش منطقه ای فراهم کرده و از مهمترین چهارراه های دالان شمال-جنوب گردد.